

בס"ד, כ"ב תשרי התשפ"ו

זבחים ל' – עקרון "תפוס לשון ראשון" במחשבות פיגול ובדיני תמורה

שאלות:

1. רפאל חתם על חוזה שבו נכתב: "אני מוכר את הרכב הזה לחלפים, לנסיעה". האם החלק הראשון של המשפט מבטל את החלק השני?

המקבילה ממסכת תמורה: "תפוס לשון ראשון"

כדי להעמיק בהבנת שיטת **רבי יהודה** ("תפוס לשון ראשון"), הגמרא מביאה משנה מקבילה ממסכת תמורה, שמשתמע ממנה שדעת **רבי מאיר** היא כדעת **רבי יהודה** במשנתנו. במקרה של המשנה בתמורה, אדם העמיד בהמת חולין ליד עולה ושלמים ואמר: "הרי זו תמורת עולה, תמורת שלמים".

○ המשנה בתמורה:

- **רבי מאיר** אומר: "תפוס לשון ראשון" – חלה עליה קדושת עולה בלבד.
- **רבי יוסי** אומר: אם התכוון מלכתחילה שתהיה גם תמורת עולה וגם תמורת שלמים (לפי תוספות: העובדה שאמר את הדברים בזה אחר זה בזמן קצר מעידה על כך), מכיוון שלא ניתן להקריב בהמה אחת לשני קורבנות, דבריו קיימים באופן אחר: הבהמה תרעה עד שיפול בה מום, תימכר, ובדמי חציה יביאו עולה ובדמי חציה שלמים.
- מחלוקת **אביי ורבא**: האמוראים נחלקו בהבנת שיטת **רבי מאיר**:
 - **אביי** סובר ש**רבי מאיר** אומר "תפוס לשון ראשון" רק כי נאמרו שתי אמירות נפרדות. אבל אם היה אומר באמירה אחת "תמורת עולה ושלמים" או "חצי עולה וחצי שלמים", גם **רבי מאיר** היה מודה ששתי הקדושות חלות.
 - **רבא** חולק וסובר שגם באמירה אחת, **רבי מאיר** יאמר "תפוס לשון ראשון". ואם אמר "חצי עולה", הקדושה מתפשטת בכולה, ולא יכולה לחול עליה קדושת שלמים.
- הדיון בין **רבא לאביי**:
 - **רבא** מקשה על **אביי** מהמשנה שלנו: הרי מחשבה בעת שחיטה היא כפעולה אחת, ובכל זאת **רבי יהודה** (**שרבי מאיר** הולך בשיטתו) אומר "תפוס לשון ראשון" (והפיגול תופס).
 - **אביי** מתרץ שהשחיטה היא לא רגע אחד, וניתן לחלק את המחשבות בין שחיטת הסימן הראשון לשני.
 - הגמרא ממשיכה להקשות על **אביי** ממעשים שונים שהם לכאורה פעולה אחת (כמו קמיצה, או הקטרת קומץ ולבונה), ו**אביי** מתרץ גם שם שמדובר בפעולה מתמשכת או בשתי פעולות נפרדות, ולשיטתו, אם הייתה זו פעולה אחת ממש, **רבי מאיר** היה מודה.
- הקשר בין **רבי מאיר לרבי יהודה**:
 - **רב דימי** מביא מסורת ש**רבי מאיר** אכן סובר כ**רבי יהודה**.

▪ **אביי** מקשה על **רב דימי** מדברי **רבה בר בר חנה** בשם **רבי יוחנן**, שטען **שרבי מאיר** ו**רבי יוסי** לא באמת חולקים על עיקרון "תפוס לשון ראשון", אלא רק מפרשים אחרת את כוונת האדם:

• **רבי מאיר** סובר שהאדם חזר בו. אם רצה את שניהם, היה צריך לומר "תמורת עולה ושלמים".

• **רבי יוסי** סובר שהאדם חשש שאם יאמר "תמורת עולה ושלמים", יחשבו שכוונתו ל"חצי-חצי", ולכן אמר "תמורת עולה, תמורת שלמים" כדי להחיל את שתי הקדושות על הבהמה כולה (אף על פי שטעה בכך שחשב שהדבר אפשרי).

▪ לפי ההסבר הזה, יוצא שגם **רבי מאיר** היה מודה שבמקרה כמו במשנתנו ("כזית וכזית"), שבו ברור שהאדם לא חוזר בו כי יש מספיק זיתים בקורבן, לא אומרים "תפוס לשון ראשון". אם ככה, **רבי מאיר** לא סובר **כרבי יהודה**.

▪ **רב דימי** דוחה את הקושיה של **אביי** ואומר: "הוא (**רבה בר בר חנה**) אמר לא פליגי, ואנא אמינא פליגי" – אני חולק עליו על הפרשנות הזו, וסובר **שרבי מאיר** אכן סובר **כרבי יהודה** באופן עקרוני.

2. החוק קובע שרכב שחונה על מדרכה המסומנת ב"אדום, לבן" חייב בקנס. האם החוק חל גם על מדרכה המסומנת בורוד (אדום ולבן ביחד)?

בירור היקף שיטת רבי יהודה

הגמרא מבררת את היקף שיטתו של **רבי יהודה** ואת הגרסאות השונות של דבריו.

○ **עולא** שואל את חכמי בבל: מהי הגרסה המדויקת במשנה?
האם **רבי יהודה** חולק רק כשאומרים "כזית למחר, כזית בחוץ" (שתי אמירות נפרדות, ולכן "תפוס לשון ראשון" והוא פיגול), אבל מודה במקרה של "כזית למחר וכזית בחוץ" (אמירה אחת עם ו' החיבור, שאז זה פסול ולא פיגול, כדעת **חכמים**)? או שהוא חולק גם במקרה השני?

○ **המעשה בלוי ורבי**: הגמרא מביאה סיפור כדי לברר את השאלה:

▪ **לוי** שאל את **רבי** (לפי שיטת **רבי יהודה**) על מקרה של מחשבה מעורבת לחלוטין: "לאכול כזית למחר בחוץ".

▪ **רבי** שיבח את השאלה וענה שזה "עירוב מחשבות" והקורבן רק פסול, וגם **רבי יהודה** מודה בכך.

▪ **הדיון: רבי שמעון** בנו של **רבי**, תמה מדוע זו שאלה גדולה, הרי זה משתמע מהמשנה שלנו, שהזכירה את המחלוקת רק ב"כזית למחר, כזית בחוץ". משמע שבמקרה המעורב יותר של **לוי**, לכולי עלמא זהו "עירוב מחשבות" ופסול.

▪ **הסבר רבי**: **רבי** מסביר לו שהוא עצמו לימד את **לוי** גרסה שונה של המשנה. **לוי** שמע שתלמידים אחרים גורסים גרסה נוספת, ולא ידע האם הגרסה שלו היא המדויקת והשנייה היא המצאה של התלמידים, או שהגרסה של חבריו מדויקת ו**רבי** השמיט ממנו חלק מהדין.

○ **ניתוח שאלת לוי**:

- הגמרא מבררת ומגיעה למסקנה שרבי לימד את לוי שרבי יהודה חולק ב"כזית, כזית", כי אילו היה רבי מלמד אותו שבכזית וכזית רבי יהודה חולק, אז ברור שהוא חולק גם בכזית כזית. (אבל לא בכזית למחר בחוץ) ואילו התלמידים האחרים למדו שרבי יהודה חולק גם ב"כזית וכזית".
- לכן, לוי שאל דווקא על "כזית למחר בחוץ", שהיא השאלה המורכבת יותר, מתוך מחשבה אסטרטגית: הוא קיווה שמהתשובה של רבי (בצירוף הטון שלה אם רבי יכעס שאם כזית וכזית הם מחשבה מעורבת שכך היית צריך להסיק מכך ששניתני לך רק 'כזית כזית' קל וחומר כזית למחר בחוץ, ואם הוא לא יכעס סימן שהגירסה של חבריי היא נכונה בשם רבי) והוא יוכל להסיק את הדין בכל המקרים ולהבין איזו גרסה היא הנכונה.